

GÁL JÓZSEF

A szombathelyi képzőművészeti élet kezdetei, 1899–1919

1. RÉSZ

A 19. századi polgárosodó életforma velejárója volt az új/újabb kulturális formák támogatása anyagilag és személyes jelenléttel is. Művelésükre egyesületeket alakítottak. A hagyományos formák közül a színjátszás régi időkre tekint vissza. Az irodalom népszerűsítésére is társaságok jöttek létre. Az új típusú közösségi irodalmi élet egyik első eseménye 1893-ban a Berzsenyi Körmegalakítása.¹ Tevékenységéhez kötődött a szombathelyi Berzsenyi-szobor állíttatása, mellette pedig irodalmi ismeretek terjesztését is vállalta akárcsak a Nemzeti Szövetség Szabad Lyceuma, amely ismeretterjesztő előadásainak sorozatában irodalmi témákat is beiktatott.² 1905-ben kezdte meg működését a Faludi Ferenc Irodalmi Társaság.³ Az 1910-es évektől pedig megjelentek a város „hivatásosnak” tekinthető fiatal költői, akik a 20. század első felének állandó szereplői. Például Finta Sándor, Ősz Iván (Mészáros Hugó), Kocsis László, akik 1917-ben „Nemzedékek” címmel jelentettek meg könyvsorozatot.⁴

- 1 Gál József: Egy múlt század végi polgári kezdeményezés. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 1997. 1. sz. 39–47. p.
- 2 Uő: Ismeretterjesztők. Millenium. A Magyar Nemzeti Szövetség emlékezete. = Vas Népe, 2008. jún. 30. 14. p.
- 3 Uő: A szombathelyi Faludi Ferenc Irodalmi Társaság. = VSZ, 2007. 1. sz. 57–70. p.
- 4 „1917-ben néhány lelkes, de anyagi bázis nélküli dunántúli író megindította a Nemzedékek című könyvsorozatot, amelyben mintegy félszáz dunántúli könyv jelent meg.” Domonkos János: Irodalmi élet Szombathelyen a két világháború közti időszakban. Doktori disszertáció. Szombathely, 1967. 38. p. Le-lőlhely: Berzsenyi Dániel Könyvtár (továbbiakban: BDK) Hf 290. A csoport élén Vas vármegyei írók, költők álltak, köztük Finta Sándor, Kocsis László, Ősz Iván, Váth János.

Újdonságként jelentkezett a Németországból elindult és Magyarországon is gyorsan népszerűvé vált dalárdamozgalom 19. század második felében. Az első szombathelyi dalárdát már 1850-ben megalapították, a korszak politikai viszonyai miatt azonban hamarosan meg is szűnt. Újból csak 1863-ban szervezték meg – ezt tekintették a Szombathelyi Dalárda alapítása időpontjának –, amely évtizedeken át fontos szereplőként vett részt a város kulturális életében. Évi rendszeres fellépésüket kiemelt eseményként várták társasági körökben. Igyekeztek gondoskodni a kórustagok utánpótlásáról is énekiskolák alapításával. Közben hegedűoktatással is foglalkoztak. Ilyen hosszabb–rövidebb idejű képzést többször is indítottak.⁵

A „szervezett” képzőművészeti élet azonban csak a Vasvármegyei Kultúr-Egyesület 1899. évi megalakulásával vette kezdetét. Addig alkalmanként egy–egy bolt kirakatában láthatott festményeket a lakosság, hiszen a képek elsősorban a főnemesi kastélyokat díszítették, köztük jelentős művészek alkotásai. Számos – bibliai jeleneteket, szenteket ábrázoló – mű a templomok áhítatát emelte. A századfordulótól fokozatosan megjelentek a jómódú üzletemberek, értelmiségiek lakásaiban is a műalkotások. Ezt igazolja az 1912. évi műtörténeti kiállító névsora.⁶

- 5 Gál József: A dualizmus kori Szombathely zenei krónikája. A Szombathelyi Dalárda. = VSZ, 2011. 5–6. sz. 646–654. p.
- 6 A Vasvármegyei Műtörténeti Kiállítás katalógusa. Szerk. Csányi Károly. Szombathely, 1912. IX–XII. p.

A SZOMBATHELYI KÉPZŐ- MŰVÉSZETI ÉLET NYITÁNYA

Szombathely kulturális életéből is a 20. század elejéig a képzőművészet jelenléte hiányzott. Ezt felismerve a főváros mozgalmas képzőművészeti életéhez hasonló vidéki megteremtését szorgalmazta Fenyvesi Ferenc országgyűlési képviselő egy 1891-ben megjelent írásában.⁷

Persze nemcsak Szombathely, hanem a jelentős vidéki városok életéből is kimaradt a jelentősebb képzőművészeti kultúra, aminek hiányát próbálta megszüntetni az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat,⁸ amely törekvés szószólójaként lépett

7 Fenyvesi Ferenc: A vidék és a képzőművészet. = Vas megyei Lapok (továbbiakban: VL), 1891. márc. 8. (továbbiakban: Fenyvesi, 1891.) 2. p.

8 Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat elődje az 1839-ben alakult Pesti Műegylet. Mivel a Pesti Műegylet a külföldiek kiállítókat részesítette előnyben a helyiekkel szemben, ezért a helyzetükkel elégedetlen hazaiak megalapították 1859-ben az Országos Magyar Képzőművészeti Társulatot. Művészeti Lexikon. Főszerk. Zádor Anna, Genthon István. 2. változatlan kiad. 3. köt. L–Q. Bp., 1983. 742. p., 2. kiad 2. köt. F–K. Bp., 1981. 599. p. Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat megalakításának kezdeményezője Trefort Ágoston, aki a Társulat elnöke lett. [20 éven át ez volt Magyarország első és egyetlen képzőművészeti intézménye Pest–Budán.] Célja műtárlatok rendezése, műtárnyak kisorsolása, napilapok kiadása. 1840-től évente egy–egy, 1853 és 1865 között pedig havonta egy–egy kiállítás rendezése. Alakuló közgyűlését csak 1861. augusztusában tartotta, elnöknek közfelkiáltással Andrassy Gyulát választotta. A posztot a kiegészítés után Pulszky Ferenc intézte, 1879-től 1885-ig pedig Ipolyi Arnold töltötte be. Az alakulást követően az elnök segítője Kelety Gusztáv festőművész, adminisztrációt Szmracsányi Ferenc, a műtárőr Telepy Károly volt. Céljai: a hazai képzőművészet minden ágának mind anyagi, mind szellemi érdekeinek előmozdítása, a műízlés nemesítése, a művészet terjesztése, melynek megvalósításához kiállításokat rendezett hazai és jeles külföldi művekből műalkotásokat másolt, melyeket eladott vagy tagjai között kisorsolt, tehetséges fiatalok, vagy hazai szegény művészeket segítéyzett, stb. A belügyminiszter 1948-ban oszlatta fel [fel Fenyvesi Ferenc. Ennek érdekében a jelentősebb városokban kiállításokat kezdtek szervezni azoknak a képkultúra iránt érdeklődő személyeknek, „*akik Budapestre hasonló kiállítások alkalmával fel nem jöhetnek, hogy megismerkedjenek a művészet remekeivel és újabb alkotásaikkal.*”⁹ A „vidéki intelligenciát” pedig arra ösztönöznék, hogy lépjenek be a Társaságba és évi 10 forint tagsági díj ellenében családjukkal együtt rendszeresen megtekinthetik „*szabad bemeneteli jeggyel az összes kiállítást, s évente, mint tag részt vesz a Társulat által rendezett eredeti olajképek kisorsolásában, és azon felül minden évben 4–5 gyönyörű »metszvényt« kap magyar művészek kiállított nagyhatású képeiről. Az 1891. esztendő egyik ajándéka Benczúr Gyula remek metszete.*”¹⁰ – írta Fenyvesi képviselő.](https://hu.wikipedia.org/wiki/Országos_Ma-</p>
</div>
<div data-bbox=)

A sajtó híradásai között azonban nem találtam olyan adatot, amely arra utalt, hogy Fenyvesi Ferenc írása ösztökélte volna a város értelmiségét és hivatalvezetői apparátusát a képzőművészeti kultúra „megkezdésére”. Ennek oka az is lehetett, hogy a vármegyében nem tudunk olyan személyről, aki Társulat tagja lett. Az első lépéseket a cikk megjelenése után csak közel 1 évtized múlva tették meg.

gyar_Képzőművészeti_Társulat (Megtekintve: 2022. május 10.) A Pesti Műegylet megszűnése után sorra alakultak a képzőművészetet és a képzőművészeket segítő egyesületek. Közülük néhány: az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat után 1894-ben a Nemzeti Szalon; 1903-ban a Könyves Kálmán Szalon – az 1920-as években szűnt meg –; 1907-ben a KÉVE (Magyar Képzőművészek és Iparművészek Egyesülete); 1908 és 1911 között a MIÉNK (Magyar Impresszionisták és Naturalisták Köre); 1909-ben a Művészek Háza, amely 1914-ben fejezte be tevékenységét. A Nemzeti Szalon kiállítása után 1920-ig saját jogúként egyik egyesület sem rendezett bemutatót.

9 Fenyvesi, 1891. 2. p.

10 Uo.

Az első lépések

A vármegyeszékhely képzőművészeti élet kezdetét az 1872. január 7-én alakult Vasvármegyei Régészeti Egylet tevékenységéhez – ha csak érintőlegesen is – kapcsolhatjuk. Igaz az Egylet a vármegye múltjának csak egy szeletét, a szombathelyi régiségek gyűjtését és tudományos földolgozását vállalta. Nevezetesen a vármegyében található „ó és középkori műrégiségeket” gyűjtését, megőrzését, ásatások végzését és az összegyűjtött tárgyak bemutatását a nagyközönségnek egy majd felállítandó régiségtárban.¹¹ Az összegyűjtött tárgyak között azonban kétségtelenül olyanok is akadtak, amelyek egyértelműen a képzőművészeti műtárgyak kategóriájába sorolhatók. (Első elnöke Szabó Imre püspök, titkára Lipp Vilmos főgimnáziumi tanár.)

A század végére azonban társadalmi fejlődés megkívánta az újonnan jelentkező aktuális feladatok elvégzéséhez alkalmazkodó új egyesület létrehozását. Ez volt az 1899. október 29-én, a vármegyeháza dísztermében megalakult a Vasvármegyei Kultur-Egyesület.¹² Ennek körülményeit és első évtizedének történetét Tóth Kálmán dolgozta föl.¹³

Az új egyesület a Régészeti Egyletre alapozva, de annak céljainál sokkal tágabb feladatkör ellátása vállalkozott. Nevezetesen: „Vasvármegye közönsége körében

a nemzeti kultúra ápolása, fejlesztése, terjesztése.”¹⁴

Kaffehr Béla a megalakulást ünneplő publicisztikájában az egylet célját értelmezte is: „Oda akarják nyújtani a segílyt, és támogatást a magyar népnek, annak a felvilágosodására, és műveltségre hajló ősi törzsnak, mivel körében kedvteléssel oltogatják a világosságnak azon sugarait, melyek eddig hozzájuk elhatoltak [...] A kultur egyesület fáklyát akar gyújtani, melynek lángja világosítson és hevítsen. Meg akarja ismertetni a magyar műveltség és tudomány becsét s fel akarja ébreszteni annak szeretetét.”¹⁵

Ennek érdekében egy építendő múzeumban – olyan ismeretterjesztő előadások tartását [is] vállalja az új egyesület – ahol az összegyűjtött és majd bemutatott tárgyak megtekintésével tanulmányozhatják – a nemzeti kultúra Vas megyei tárgyi emlékeit. A leendő múzeumban a következő feladatok elvégzése várt a tagságra és a támogatókra: a., Vas vármegyei régiségek összegyűjtése és megőrzésére szolgáló régiségtár kialakítása, b., néprajzi tárgyak gyűjtése, c., a Vas vármegyei állat-, növény- és ásványvilágból egy természetrajzi gyűjtemény kialakítása, d., a Vas vármegyei vonatkozású és honi történelmünkben nevezetes helyek, események és személyek megörökítésére képtár megalakítása, e., szépirodalmi és tudományos művekből álló könyvtár létrehozása, amelynek idővel a járási székhelyeken fiókjait is kialakítja.¹⁶ Elnöke: Batthyány Lajos országgyűlési képviselő, alelnökök: Károlyi Antal alispán és Brenner Tóbiás polgármester, titkár és múzeumigazgató Kárpáti Kelemen.

11 Kiss Gábor – Mayer László: A szombathelyi régiségtár őrei, 1872–1942. = VSZ, 1991. 3. sz. 404., 408. p.

12 A Vasvármegyei kultur-egyesület megalakulása. = Vasvármegye (továbbiakban: Vvm.), 1899. nov. 2. 1–3. p.; A Vasvármegyei Kultur Egyesület mai alakuló gyűlése... = Vvm., 1889. okt. 29. 2. p.

13 Tóth Kálmán: A Vasvármegyei Kultur-Egyesület megalakulása és működése a 20. század első évtizedében. Szakdolgozat. [Pécs, 2000.] 105, [24] lev. (továbbiakban: Tóth, 2000.) Lelőhely: BDK Hf 3679.

14 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) Vas megyei egyesületi alapszabályok gyűjteménye. Vasvármegyei Kultur-Egylet (továbbiakban: Alapszab. gyűjt. Kultur-Egylet) 2. §.

15 (K. B.): A fáklya ég. = Vvm, 1899. nov. 2. 1. p.

16 MNL VaML Alapszab. gyűjt. Kultur-Egylet 2. §.

A tervezett történeti képtár

Az Egyesület által meghatározott számos teendő sorában új és fontos feladat volt a vármegyei képkultúra megteremtése. Ezt pótolandó terjesztette elő Kővári Kaffehr Béla a megyei történeti képtár megalakításának ötletét, amely a Vasvármegyei Kultur-Egyesület alapszabályának 2.§ d. pontjában helyet is kapott. A cél: *„a vármegye kiváló szülöttjeit, egyes nevezetes vidékeket, történelmi események színhelyeit ábrázoló képekből, egyéb lokális vonatkozású festményekből képtárat alapítani.”*¹⁷

Igaz, a következő években már nem a történetinek tervezett intézmény kialakítását, hanem elsősorban a kortárs képzőművészet megismertetését végezte.

Az elképzelés megvalósításának nehézségeit a megalakulás után 2 héttel már maga Kaffehr Béla is jelezte. Indoklása szerint *„a [megalakulás és] szervezkedés első éveiben és azon túl is még hosszú ideig”*¹⁸ más feladatok elvégzése miatt nem ez lesz az egyesület elsődleges teendője, de önálló költségvetése sem volt.

Az 1902. évi egyesületi jelentés – ez még a megalakulás idejére utal – azonban biztató hírekről számolt be. Fölsorolta kiktől kértek és kik ajánlották fel képeiket a leendő képtárba. A beszámoló szerint Batthyány Lajos a kivégzett miniszterelnök unokája Batthyány Lajos, Erdődy Gyula Rákóczi Ferenc, Erdődy Ferenc és Sándor a grófi család nagynevű tagjainak arcképeit, Széchenyi Miklós gróf a jáki templom, Kuncz Adolf, Szenczy Ferenc és Horváth Boldizsár arcképét, Bezerédj István és Bezerédj Dénes családjaik híres tagjainak arcképét ajándékozzák a gyűjteménynek. Kaffehr javaslata

között volt más jeles család megkeresése is, így a Berzsényi, a Felsőbüki Nagy Pál, a szentmártoni Radó, Chernel familiák tagjainak portréját „megszerezni.” Kőszeg városa Jurisich, dukai Takács Ferenc Dukai Takács Judit portréjának megfestetését ígérte. Faludi Ferenc és Rajnis József költők arcképét, valamint a szentgotthárdi és a győrvári csaták emlékét az egyesület saját költségén „idézi” meg. Stöhr Manó és Nicoló Mihály pedig már „*ereklyeszerű jelentőséggel és nagy érdekléssel (sic!) bíró képeket*”¹⁹ adtak át az egyesületnek.

Az 1902-ben Kaffehr azonban már arról panaszkodott, hogy a képtár ügye teljesen el van feledve, az igazgató választmány tagjai *„ezen minőségükben semmiféle akcióra nincsenek hivatva, [...] az egyesületi ügyek iránti érdeklődésük jóformán teljesen elenyészett.”*²⁰ Így folytatta: *„A képtár a legköltségesebb, legnehezebben megszerezhető, legvonzóbb és legérdekesebb része a múzeumnak, s igen nagy kár, hogy helyiség hiánya s efféle kicsinyes és könnyen elhárítható okból a képek összegyűjtése elhalasztódott. [...] A földolgozban való stagnáció nem egyesek hibája, hanem valamennyiünké, mert szem elől tévesztettük azt az aranyigazságot, hogy ütni kell a vasat, amíg meleg.”*²¹ Neheztelt is a választmányra, mert nekik csak az *„aprólékos régészeti és ethnográfiai gyűjtések, könyvek szaporítása [a fontos, azok pedig GJ] nem olyan sürgősek mint a képtár dolga, azért ajánljuk ezen irányban a gyors és erélyes akció.”*²² A munka újrakezdését javasolta.

Az ígéretek teljesítéséről, nevezetesen a történelmi képtár gyűjteményébe ajánlott

17 Kaffehr Béla: Indítvány a történelmi képtár ügyében. = Vvm, 1899. nov. 16. 2. p.

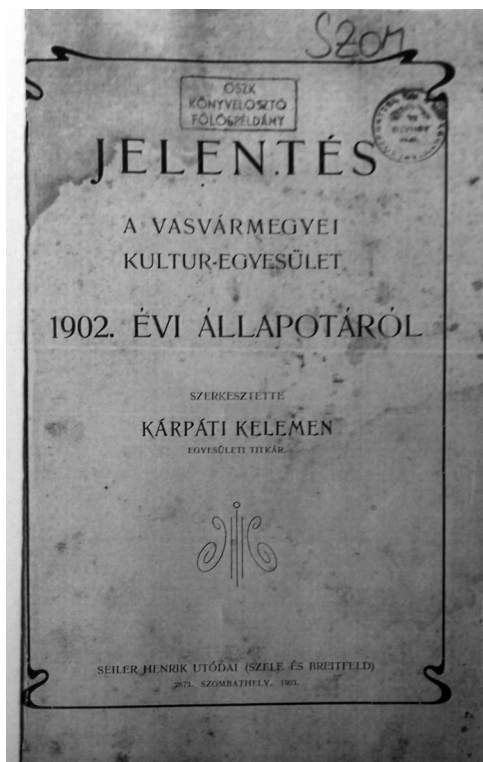
18 Uo.

19 Kaffehr Béla jelentése a képtári albizottság munkájáról. In: Jelentés a Vasvármegyei Kultur-egyesület 1902. évi állapotáról. Szerk. Kárpáti Kelemen. Szombathely, 1903. 22–23. p.

20 K. B.: A kultur-egyletről. = Vvm., 1902. jún. 30. 1. p.

21 Uo.

22 Uo.

A Kultúr-Egyesület első jelentésének címlapja

festmények átadásáról, illetve a megfestetését ígérő alkotások közül mennyi készült el, nem tudjuk, (persze hely sem volt a tárolásukra GJ) a Savaria Múzeum irattárában egyetlen írásos dokumentum, Takács Ferenc levele található, aki dukai Takács Judit költőnő elkészült portréjáról adott hírt, és arról érdeklődött, hova kell szállítani a képet.²³

Végh Gyula²⁴ – akit a Múzeum avatása előtti napokban bíztak meg a művészeti

osztály vezetésével – a képtár szerény állományáról, illetve gyarapodásáról kinevezése után adott tájékoztatást.²⁵

Szerinte az eredetileg tervezett történelmi képtár „csupán történelmi és helyi érdekű” képek gyűjtését tervezte, de erre a célra csak szerény eszközök állottak az egyesület rendelkezésére.” Elképzelése szerint a történelmi képtár majd csak ezután fog gyarapodni. Ennek ellenére vásárlás és ajándékozás révén mégis bővült. Bezerédj István főispán, Almásy Ede, Kornis Emil gróf, Sándor Ákos és „mások ajándékai és letétei” gazdagították a képtárat.²⁶ Ezekről az alkotásokról azonban semmilyen konkrét adat jelenleg nem található.

Végh írásának megjelenése után néhány nappal a gyűjtemény két festménnyel való gyarapodásról adott hírt a „Vasvármegye”. A két kép: az országos hírű László Fülöp egy öreg breton halászt, Seemann Gábor iskolaigazgató pedig feleségének, Vörös Erzsébetnek a lékai (ma: Lockenhaus, Ausztria) vár romjait ábrázoló képét ajándékozta a múzeum képtárának.²⁷ Arról sincs hír, hogy az összegyűlt történelmi témákat ábrázoló képeket a városban valamikor bemutatatták-e.

Az időszak legjelentősebb gyarapodását – amely végül is a képtár megalapítását tette lehetővé – Kammerer Ernő, a Szépművészeti Múzeum igazgatója segítette, aki 40 olajfestményt, köztük Kovács Mihály kiváló másolatában Raffaello, A. Allegri, Veronese, Murillo, Velázquez, Rembrandt és Rubens alkotásokat és 33 eredeti, hazai „korszorús” művész: Markó Károly, Liezen-Mayer, Zichy, Benczúr Gyula, Munkácsy, a fiatal Bosznay, az idősebb nemzedék képviselőjében pedig Szinnyey Merse, Poll

23 Savaria Múzeum Történelmi Osztály (továbbiakban: SMTÖO) Múzeumtörténelmi iratok (továbbiakban: Múztört. ir.) 1/1904. Takács Ferenc levele. A jelenleg föllelhető adatok a Szombathelyi Képtár tulajdonában lévő műalkotások számáról hiányosak. GJ.

24 Bajzik Zsolt: Verebi Végh Gyula élete, 1870–1951. In: „Utcanév sem jár énnekem...” Emlékezés Verebi Végh Gyulára, 1870–1951. Szerk. Uő. Szombathely, 2001. 15. p.

25 Végh Gyula: A szombathelyi képtár. = Vvm., 1908. okt. 4. 1–3. p.

26 Uo.

27 A múzeum képtára. = Vvm., 1908. okt. 10. 4. p.

Hugó, Pentelei Molnár és mások műveit adta letétbe a városnak. Leltári értékük 90.460 korona. Legértékesebbre becsült alkotások Munkácsy Mihály: Az elbeszélés (Le récit) 16.000, Kardos Gyula: Idomítás 10.000, Benczúr Gyula: Vajk megkeresztelése, Székely Bertalan: Thököly Imre menekülése 6000–6000 korona értékben.²⁸

Az 1908. esztendő jelentős gyarapodása után Bodányi Ödön adatai szerint ekkor a képtár állománya 142 kép, amely közül 61 eredeti alkotás, 81 pedig „nagy művészek örökbecsű képeinek művészi másolatai, reprodukciói.”²⁹ A gyűjtemény leltárának hiánya miatt a 100 műalkotás alkotóiról, a gyűjteménybe kerüléséről egyelőre semmilyen adat nem került elő.

1909-ben újabb egyéni ajándékokkal gazdagodott a képtár. Ezek: Wallner József esperes két rézmetszetet és egy könyvomatot, Dornauer Ignácné egy olajfestményt (Csendélet), Babits István egy könyvomasz szombathelyi látképet ajándékozott a képtárnak. A múzeumi és könyvtári felügyelőség 24 színes reprodukciót letétben adott át képtárnak, Iványi–Grünwald Bélától pedig egy olajfestményt vásároltak.³⁰ Az állomány számát ebben az esztendőben is 142-nek jelzi a gyarapodást jelentő irat. Arról, hogy kiknek az alkotásai alkotják a jelentősnek tekinthető gyűjteményt semmilyen dokumentuma nem ismert.

A következő adat 1912-ből található. A jelentés szerint ekkor két festménnyel bővült az állomány. A képekről nincs adat. A gyarapodás azonban nemcsak lassú volt, hanem időnként szünetelt is. Legalábbis ezt igazolja az 1912. évi jegyzék. Ekkor is 143 festmény, két rajz és 23 modern iparművészeti tárgy, összesen 168 műtárgy alkotta az állományt.³¹ (A festményeken kívül csak itt jeleztek más, elsősorban iparművészeti műveket, azok műfaji, alkotói megjelölése nélkül.) Az év végén is ugyanezek a számadatok szerepeltek az iraton.

Ez az utolsó, csak számszerűen dokumentált adat 1919-ig, a Vasvármegyei Kultúr-Egyesület újja alakulásáig a Múzeumban őrzött képzőművészeti alkotások számáról.

1914-től 1920-ig előbb a világháború, aztán a Tanácsköztársaság okozta politika zavaros időszaka miatt bizonyára szünetelt is a bővülés

A KIÁLLÍTÁSOK KRÓNIKÁJA

Mai értelemben vett állandó képzőművészeti kiállítás ebben az időszakban és még később sem volt a vármegyeszékhelyen. A hosszabb–rövidebb ideig nyitva tartó bemutatók elsődleges célja az alkotások eladása. Ezért tartotta szükségesnek az állandó kiállítások meghonosítását Végh Gyula. A tudóshoz hason-

28 SMTöO Múztört. ir. 34/1908. Elismervény azokról a képekről, amelyeket letétben átvettek a Szépművészeti Múzeumtól. Aláírók: Kárpáti Kelemen és Végh Gyula. A Szépművészeti Múzeum átadójának neve nem olvasható (titkár).

29 Bodányi Ödön: Szombathely város fejlődése 1895–1910-ig és műszaki létesítményei. Bp., 1910. (továbbiakban: Bodányi, 1910.). 196. p

30 SMTöO Múztört. ir. Az 8/1909. évi képtári gyarapodás.

31 Uo.

lóan Rádai Gyula³² is állandó kiállítást javasolt 1910-ben. Az állandó kiállítás értelmezése azonban eltért Végh Gyulától, mert a híradás szerint inkább olyan üzletre gondolhatunk, ahol állandóan lehet vásárolni műalkotásokat, tehát galériát.

A vármegye első jelentős képművészeti kiállítása, 1903

Az első jelentős szombathelyi tárlatot egy országos egyesület, a Nemzeti Szalon³³ ki-

állítását 1903-ban láthatta a vármegye közönsége. Ezért is nagy sajtóhír kísérte a város és a vármegye kulturális ünnepévé emelkedett tárlatot. Programját 1903. január 19-én tárgyalta meg szervező bizottság,³⁴ amelynek tagjai a vármegye és a város hivatalainak vezetői: Reiszig Ede főispán, Bezerédj István alispán, Ernuszt Kelemen a főrendiház alelnöke, Brenner Tóbiás polgármester, István Vilmos püspök, Edelmann Sebő főgimnáziumi igazgató. A Kultúr-Egylet képviselőjében Batthyány Lajos egyesületi elnök, Babos Kálmán tábornok, képtárbizottsági elnök, Kárpáti Kelemen titkár és az ügy legfőbb mozgatója Kővári Kaffehr Béla bizottsági tag.

A „Vasvármegye” – a kiállítást „beharrangozó” publicistája arra hivatkozott, hogy több városban Újvidék (ma: Novi Sad, Szerbia), Győr, Pécs, Debrecen, Szeged, Kassa (ma: Košice, Szlovákia), Arad (ma: Arad, Románia), Fiume (ma: Rijeka, Horvátország) – már láthatták ezt a tárlatot. Az alkalom szülte publicisztika további része, akár riadónak is tekinthető a képzőművészeti kultúra helyi meghonosításáért. *„Ne aludjunk, hanem ébredjünk öntudatra. Lássuk be, hogy szükségünk van a művészetet értő, de meg is becsülő publikum vagyunk, akinek lelkén fekszik az a gondolat, hogy ízlésünk fejlesztése, intelligenciánk szélesítése érdekében és javára meg kell tennünk mindent, amit lehet.”*³⁵ Az írás végkicsengése közönséghez intézett kérés a kiállítás támogatására. Szombathely 600 koronával segítette a rendezést.³⁶

32 Rádai Gyula 1906. április 16-án kezdte meg munkáját a felsőkereskedelmiben. A Szombathelyi Államilag Segélyezett Községi Felső Kereskedelmi Iskola XVI. értesítője az 1905–1906-iki tanévről. Szerk. Seemann Gábor. Szombathely, 1906. 14. p. Az 1912/1913 tanév végén lemondott és valószínű elköltözött a városból. A Szombathelyi Államilag Segélyezett Községi Felső Kereskedelmi Iskola XXIII. értesítője az 1912–1913-iki tanévről. Összeáll. Vargha Lajos. Szombathely, 1913. 13. p.; Rádai Gyula is elhatározta, hogy az alkalmi tárlatok mellett a város, művészeti élet decentralizációjának hiánya miatt állandó kiállítást szervez, ezzel anyagilag is támogatja a fiatal művészeket. Állandó képművészeti kiállítás. = Vvm., 1910. márc. 25. 5. p. Néhány nap múlva már láthatták is az érdeklődők Homorai Bálint Széll Kálmán u. 23. szám alatti üzletében a fiatal művészek keret nélküli képeit. A kerethiány oka, hogy olcsóbban hozzá juthassanak az alkotásokhoz a vásárlók. A művészek: Erdei Viktor, Török Jenő, E. Karinthy Ada, Karinthi Elza, Horváth Handel Elemér, Fejérváry Erzsébet. A megszokott ajánlás szerint valamennyi kép „csupa kedves, sikerült kép hihetetlen olcsó áron.” Állandó képművészeti kiállítás. = Vvm., 1910. márc. 30. 3. p. Valószínű az állandó kiállítás alatt a folyamatos vásárlási lehetőségre gondolt, talán a később is igényelt műkereskedést. Volt-e folytatás? A sajtó híradásaiban ezután már nem szerepelt Rádai kezdeményezésének sorsa.

33 A Nemzeti Szalon 1894. március 12-én alapították „a hivatalos művészetpolitikával elégedetlen képművészek, abból a célból, hogy a magyar képművészet erkölcsi, anyagi és kulturális érdekeinek fölkarolását, területi szellem fejlődését előmozdítsa, a művészek és a közönség érintkezését élénkebbé tegye.” Az 1950-es évekig fontos szerepe volt a kortárs képművészek alkotások bemutatásában, vidéki

kiállításokat is rendeztek. https://hu.wikipedia.org/wiki/Nemzeti_Szalon (Megtekintve: 2022. április 26.)

34 A Nemzeti Szalon szombathelyi tárlatának megnyitója. = Vvm., 1903. jan. 20. 2. p.

35 Képművészeti kiállítás Szombathelyen. = Vvm., 1903. jan. 22. 1–2. p.

36 MNL.VaML Szombathely város képviselőtestületének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek 8/1903.

A kísérő propaganda más művészeti ágak – például az irodalom (Faludi Társaság) mellett – a képzőművészet decentralizációjának³⁷ szükségességét is szorgalmazta, aminek egyik valós akadálya a megfelelő helyiség hiánya a képek bemutatására. Szombathelyen ugyanis sem a kaszinó, sem a városháza erre nem volt alkalmas. Máshol, példaként említette az akkor már el is készült szegedi Tisza-parti kultúrházat, homlokzatán a „Közművelődésnek” felirattal. Szombathelyen csak a „*vármegye háza gallyalérsága tette lehetővé*,”³⁸ hogy a kiállítást megrendezhessék.

A helyi kiállítások helyszíne még sokáig azonban megoldatlan maradt. Végh Gyula jelentése szerint „A Szombathelyen megnyitott képművelődés ismételt aktualissá tették a sajnálatos tény, hogy Szombathelyen az időleges művészeti kiállítások rendezéséhez alkalmas helyiség nincsen. Képművelődésnek a múzeumban való rendezése iránt az igazgatóságához több oldalról intézett kérelem megfelelő helyiség hiányában teljesíthető nem volt. A modern igényeknek megfelelő kiállítási helyiség kérdése figyelemmel kísérendő és majdan a múzeum nyugati szárnyának kiépítése alkalmával a múzeumok és könyvtárak országos felügyelőségének támogatásával megoldandó lenne.”³⁹

Az első jelentős szombathelyi kiállítás rendezését R[ózsa] M[iklós] már előre dicsérette azért, hogy a Kultúr-Egyesület szerepét, amely a Nemzeti Szalont bízta meg

a modern művészet utolsó évi alkotásainak bemutatásával, és méltatta a szombathelyi közönséget is, aki megértette [hogy], „*a művészet elejtett magjából, itt egy új termék sarjadzik, s hogy gazdagabb lesz a magyar közműveltség.*”⁴⁰ A közönség támogatásának szükségessége ebből az írásból sem maradt ki.

Február 5-én és 6-án H. J. a vidék művészetéről, kitüntetetten a képzőművészeti kultúra hiányáról írt a „Vasvármegye” hasábjain. Utóbbi valóban igaz lehetett. Azt azonban, hogy vidéken eddig csak a színművészet honosodott meg, könnyű cáfolni. A zenekultúra aktív jelenlétére elégséges az országos dalárdaversenyeket említeni. Szombathelyen 1905-ben már a XVI. országos találkozót rendezték meg.⁴¹ A statisztika adatok szerint is országsszerte található egyesületek, körök, társaságok germadája igazolja a kultúra jelenlétét a vidéki társadalom mindennapjaiban is. Vas vármegyében például 1878-ban 105 egyesület működött, ebből 18 Szombathelyen. A 105 egyesület negyede kulturális és társasági célúként működött. Közte nyolc dalárda, 12 olvasóköri és négy egyéb. 1908-ban 123-ra nőtt az egyesületek száma, 48 a vármegyeszékhelyen, közülük 13 közművelődési és művészeti.⁴²

A képzőművészeti kultúra hiánya miatt azonban jogosan marasztalhatta el H. J. a politikát is, amelynek feladata lett volna „*a művészetet ápolni, fejleszteni de [csak] az ország szívében iparkodtak és a vidékről megfélemedtek [...] s a művészet által nem fejlesztették a magyarság szívét, lelkét, ne-*

37 „Magyarországon sok mindennel úgy vagyunk, hogy Budapest kivül nincsen számára hely, sikertelenség kíséri a decentralizáció eszméjét minden vonalon. Mintha átok nehezednék ezen a szón, amely talán azért nem sikerül a magyarnak, mert hiszen nincsen jó szavunk reá: összpontosítani lehet, de szétponosítani nem.” Szombathely és a művészet. = Vvm., 1903. febr. 4. 1. p.

38 Uo.

39 Végh Gyula jelentése. SMTöO Múztört. ir. 8/1919.

40 R.M.: A szombathelyi művészetért. = Vvm., 1903. febr. 6. 1. p.

41 Gál József: A XVI. Országos Dalostalálkozó Szombathelyen 1905-ben. = Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények (továbbiakban: VHHK), 2008. 1. sz. 42–58. p.

42 Tóth, 2000. 4. p.

*mesebb lelkületét.*⁴³ A politikusok eddig „*jel-szavakkal bolondították a népet, nem törődtek vele, hogy társadalmilag magukhoz idomítsuk, a lelki igényről gondoskodjunk.*”⁴⁴ A kiállítótermek és a művészeti oktatók hiánya egyaránt oka lehetett képkultúra fejletlenségének.

A várt kiállítás megnyitását előkészítő propaganda után a „Vasvármegye” február 10-én a reprezentációs megnyitásról tudósított, amelyet címében is már a Kultúr-Egyesület nagy napjának nevezett. A nyitás napján, a vasútállomáson Brenner Tóbiás polgármester fogadta a vendégeket, Batthyány Lajos Egyleti elnököt, Bruck Miksa, Katona Nándor, Kézdi Kovács László, Vajda Zsigmond festőművészeket. Délután a főgimnáziumban a Kultúr-Egyesület díszközgyűlést tartotta meg 300 fő részvételével. Eztán a vármegyeházán megnyitották a tárlatot. A vendégeket itt Bezerédj István köszöntötte, a megnyitót Batthyány Lajos tartotta. Reiszig Ede főispán a korszak fő politikai céljáról, a nemzeti állameszme szolgálatának kötelességéről beszélt, amelynek szolgálata a festőknek is a feladata. A nyitást záró banketten – a hagyományok szerint ekkor is – pohárköszöntők sora hangzott el.⁴⁵

A kiállítás idején több írás méltatta is azt, igaz, jobbára általánosságban. Tóth Menyhért esperes már a nyitás előtt üdvözölte a vidéki tárlatok rendezésének lehetőségét, ami „*a festőművészet haladásának virágzását jelenti.*”⁴⁶

Balogh Gyula lírai szavakkal indokolta is a fontosságát. „*A képzőművészet ápolása, majd csak olyan szükség, mint a mindennapi kenyér.*”⁴⁷ Kárpáti Kelemen a kiállításához

kapcsolódva a régi Sabaria művészetét ismertette.⁴⁸ Taródy János iskolaigazgató a művészet szerepéről szólt a pedagógiai munkában.⁴⁹

Az írások azonban szinte soha nem feledkeztek meg a másik – talán az elsődleges – célról, a méltányos áron való vásárlás lehetőségéről. Kérték azért is, hogy azzal főleg a fiatal magyar festőket támogassák, és ne a külföldi olajnyomatokkal díszítsék lakásaikat.

A kiállításon bemutatott alkotásokat azonban csak a nyitás után 5 nappal ismertette terjedelmes írásában a Vas vármegyei képkultúra megteremtésének egyik elkötelezettje, Kaffehr Béla. Megállapította, hogy a bemutatott képek a korszak „minden művészeti irányát” képviselik. Kiemelte Telepy Károly, Kézdi Kovács László, Markó Károly és Glatz Oszkár alkotásait. Ezután a tematika szerint csoportosított látottakról mondott véleményt egy-két mondatban. (Néhány művész több témakörben is szerepelt egy-egy alkotással.) Elsőként Knopp Imre, Hány Gyula, Zemplényi Tivadar, Roskovics Ignác és Badics Ottó szentképeit méltatta. A kiállított zsáner (genre) képek Kersnstok Károly, Bihary Sándor, Bruck Miksa, Nyilassy Sándor, Szegedy Béla, Rubovics Márk, Bruck Lajos, Szenes Fülöp, (festményei), az akkor is népszerű tájképek Bruck Lajos, Tölgyessy Artur, Katona Nándor, Telepy Károly, Kézdy Kovács László, Tull Ödön, Peske Géza, Pörge Gergely, Esső Bözse, Kalmár Elza alkotásai. Valamennyit dicsérő szavakkal illette.

A kiállított képek közül vásároltak is: Gerliczy Irma Bihary Sándortól, Szegedy Béla kamarás Nyilassy Sándortól, László Sándor

43 H. J.: Művészet vidéken. = Vvm., 1903. febr. 5. 1–2. p.

44 H. J.: Művészet vidéken. = Vvm., 1903. febr. 6. 1–2. p.

45 A Kultúr-Egyesület nagy napja. = Vvm., 1903. febr. 10. p.

46 Takács Menyhért jászói plébános: Üdv a művészeteknek. = Vvm., 1903. febr. 8. 1. p.

47 Balogh Gyula: Kiállításunkról. = Vvm., 1903. febr. 12. 1. p.

48 Kárpáti Kelemen: Valami a régi Sabaria művészetéről. = Vvm., 1903. febr. 12. 1–3. p.

49 Taródy János: Művészet a nevelés szolgálatába. = Vvm., 1903. febr. 15. 6. p.

Bruck Lajostól, Wälder Alajos Tull Ödöntől, Erdődy Gyula gróf Pörge Gergelytől.⁵⁰

A Szalon kiállításának is – mint a képzőművészeti társulatoké – velejárója volt a képsorsolás. Február 11-én a sorsjegyek vásárlásának helyéről – a kiállítás pénztára, továbbá Hegedüs Miksa, Grünwald dohánytőzsde és a Sabaria szálló – szerezhettek tudomást az érdeklődők.⁵¹

A sorshúzást február 22-én tartották meg Gay Frigyes felügyeletével. A hat nyertes nevét nem, csak sorsjegyük számát közölte a „Vasvármegye”, illetve három vásárlóét: Feldmann Bódog Keményffy [Jenő]: Vasárnap délután, Esső Ernő ügyvéd Kézdy Kovács László: Égő tanya, Pohl Sándor pedig Pörge Gergely: Hazafelé című kép tulajdonosa lett.⁵²

A napi hírek között jelent meg a látogatók száma is (1793 fő), akiknek egy része február 22-ig 1 korona belépő díjért nézhetett végig a kiállított képeket. Közöttük jelentős az az 1000 fő kőszegi, körmendi és bizonyára szombathelyi diák is, akik 20 filléres belépőjeggyel tekinthették meg a tárlatot. Tájékoztattak az összesített képvásárlásról is, miszerint Szombathelyen összesen 3730 korona értékben, Miskolcon 3000, Újvidéken 2000, Pécsen pedig „csak” 1200 koronaért vásároltak képeket.⁵³

A Nemzeti Szalon kiállítást hamarosan követte a szombathelyi amatőr képzőművészek bemutatkozása az 1903. augusztus 15. és szeptember 3. közötti Szombathelyi Iparkiállításon. A rendezvényen 35 amatőr képzőművész 211 alkotását nézhették meg a látogatók. Közöttük a szombathelyi főgimnázium kilenc, a szombathelyi és kör-

mendi polgári iskola egy-egy diákjéét. A kiállítók nagy része festményét mutatta be. Három kamaszkorú tehetség pedig – nem a diákok között jelzi nevüket a katalógus – hamarosan ismert festőművész lett: Egyed Kálmán, Czencz János 12 képpel jelent meg. Czencz „*műveiben mindjárt kész művészt fedeztünk fel [...] munkái nem mindennapi tehetségről tanúskodnak.*”⁵⁴ Knebel Riza pipacsait kedvesnek találta a méltató. Az ismert és becsült alkotó, id. Knebel Ferenc 14 képpel szerepelt. A kiállítók között feltűnt Greisinger Ottó rajztanár; Homorai Béla képkeretező, szobrász; Esső Bözse szobrász, érem- és iparművész is, aki ezúttal festményeit hozta el. „*Esső Böske határozott tehetség. Muzsikus Madonnája finom érzékkel van festve. Tájképe színgazdag és szép poetikusan darab [...] Esső Bözsike kisasszony (már a tavaszi Nemzeti Szalon tárlatnak is résztvevője volt) amatőr és baj, hogy csak az. Előttem nagyszerű művészek magasztalták izmos tehetségét és valóságos hivatottságát.*”⁵⁵

Mayer Benőné sem amatőrnek tekintette a méltató. „*Biztos kéz vezeti az ő ecsetét, hatalmas színérvék jellemzi képeit [...] És erő, ami olyan nagy ritkaság a női festők körében.*”⁵⁶ A 20. század elején a szobrász Tóth István már ritkán szerepelt szombathelyi tárlaton. Ezúttal azonban őt alkotását – Szily János, Hunyady János, Horváth Boldizsár (valószínű szobrainak makettjei), A bosszú és A vén cigány című plasztikát – mutatta be. Négyen fotókat hoztak, köztük a legjelentősebb Kiss Zoltáné volt. Hárman épületerveket állították ki.⁵⁷ Nagy díszoklevelet kapott Tóth István, elismerő oklevelet

50 K. B.: Képtárlat. = Szombathelyi Újság (továbbiakban: SZÚ), 1903. febr. 15. 1–3. p.

51 Nemzeti Szalon sorsjegyei. = Vvm., 1903. febr. 11. 4. p.

52 A képtárlat bezárása. = Vvm., 1903. febr. 24. 6. p.

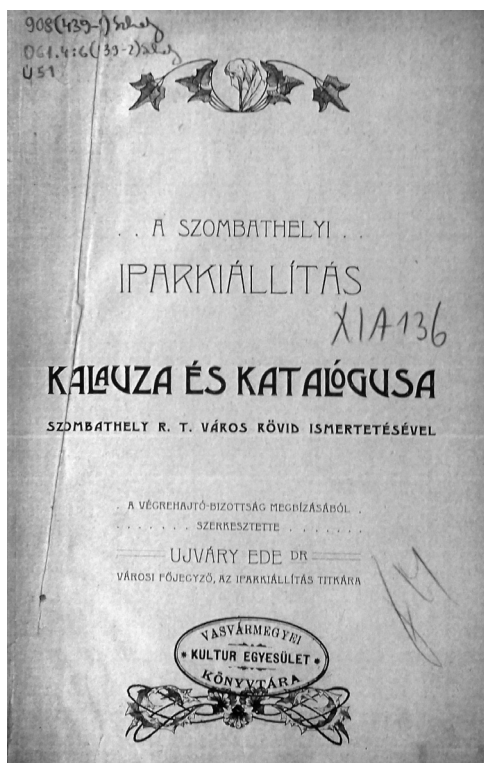
53 Hírek a képtárlatról. = Vvm., 1903. febr. 22. 6. p.

54 K. B.: Kéпкиállítás. = Vvm., 1903. aug. 23. 3. p.

55 Uo.

56 Uo.

57 A Szombathelyi Iparkiállítás kalauza és katalógusa. Szombathely r. t. város rövid ismertetésével. Szerk. Ujházy Ede. Szombathely, 1903. 82–90. p.

A szombathelyi iparkiallitás katalógusának címlapja

pedig Homorai Béla, Kiss Zoltán, Czencz János, Knebel Riza.⁵⁸

A szombathelyi képzőművészeti élet kibontakoztatásának újabb tervét – a Képzőművészeti Egyesület megalakítását – még a kiállítás ideje alatt jelentették be. A terv gyorsan lecsendesült vihart idézett elő.

1903. augusztus 23-án a „Vasvármegye” oldalain fölhívást lehetett olvasni egy képzőművészeti egyesület megalakításáról. Az indoklása szerint az egyedüli tevékenység nem segíti elő a kibontakozást, az együttműködés a gyorsabb fejlődést támogatná. Az egyesület céljai: szakszerű ok-

tatás, műterem biztosítása, nyilvános kiállítások, a kiállított tárgyak értékesítése. Az alakuló ülést 1903. augusztus 29-ére hirdették, a Kikaker vendéglő kiállítótermében. A felhívást 15-en jegyezték, köztük Balogh Gyula levéltáros, a Greisinger tanár házaspár, Kárpáti Kelemen a Múzeum igazgatója, Kiss Zoltán fotós, id. Knébel Ferenc fényképész, Vass Béla rajztanár, Fügi János, Turner Béla, Szabó Sándor. Az aláírók közül viszont hiányzott a történeti képtár kezdeményezőjének, Kaffehr Bélának a neve.⁵⁹

A meghirdetett alakulás napján nagy – két és félhasábos – indulatos hangú cikk jelent meg a fölhívásra válaszolva. Ebben a festőkről nem esett szó – jól lehet képzőművészeknek szólt a fölhívás – csak amatőr fotósokat említett következetesen az újságíró. „Képzőművészeti egyesület képzőművészek nélkül. Igazi falusi brillirozás.”⁶⁰ – élcelődött. Megállapítása szerint: „A műkedvelő fotografálás soha se fog arra kvalifikálni senkit, hogy képzőművészként szerepeljen.”⁶¹ (Nem sejtette, hogy 100 év múlva egyre megbecsültebb művészeti ág lesz a fotó, az amatőr fotósok felvételei is mára keresett dokumentumok lettek. GJ) Ilyen egyesületet azért sem lehet alapítani írta, mert „Szombathely nem helye a képzőművészeteknek. Nem élnek és nem is működnek itt képzőművészek.”⁶² Föľindultságában nem vette észre az ipari kiállításon szereplő számos amatőr festőt, köztük a még szinte gyerekként kiállító Egyed Kálmánt, Czencz Jánost, Knebel Rizát, a festőként is népszerű id. Knébel Ferencet, az érem-, szobrász- és iparművészként kiteljesedő Esső Erzsébetet.

59 Képzőművészeti egyesület. Felhívás vasvármegyei képzőművészettel foglalkozó műkedvelőikhez. = Vvm., 1903. aug. 23. 6. p.

60 Technikus: Beszélgetés a képzőművészetről. Valaki megint fel akar tűnni. = Vvm., 1903. aug. 27. (továbbiakban: Technikus, 1903.) 4. p.

61 Technikus, 1903. 5. p.

62 Uo.

58 A kiállítás bezárása. = Vvm., 1903. szept. 3. 2. p.

Kifejejtette Rumi Rajki nevét is, aki a kiállításon ugyan nem vett részt, de számon tartották. Meghagyná az amatőr fotósoknak és nem a képzőművészeknek klubot. Szerinte az új egyesület szervezése nem más, mint „szereplési viszketegség.” A kitűzött célokat is visszautasította, a szakmai képzés, a műterem, a kiállítás és a képeladás gondolatát is. Egyébként is úgy gondolta, hogy a „művészi élet határozottan művészek számára való, nem pedig fotográfusoknak, s egyes megtántorodott embertársaink számára, kik lelkük nemes idealizmusánál fogva nem tudnak kiszabadulni [...] a felettük lévő zsarnoki hatalom alól. Ha az amatőr fotográfusok visszatérnek polgári foglalkozásuk mindennapi életmódjához, mert hát a művészi élet határozottan árt mindazok egészségi állapotának, akik távolról sem és abszolút nem művészek.”⁶³ Így a képzőművészeti egyesület kezdeményezése csírájában elhalt.

10 év múlva, 1913. március 11-én azonban már egy új főhívás jelent meg a „Szombathelyi Újság”-ban, amely elsősorban az amatőr fotósokat hívta a megalakítandó amatőr fotósok klubjába. Céljuk szerint a művészi fényképezést szeretnék közelebb hozni a közönséghez, párhuzamosan a képzőművészeti kultúrával. Védnöknek Erdődy Gyula grófot és feleségét Széchenyi Emiliát kérték föl.⁶⁴ 1 hónap múlva a megalakulásról számolt be a „Vasvármegye”.⁶⁵ Ezzel megindult a hivatásos – jobbára műtermi – fotográfusok melletti műkedvelők fényképezése Szombathelyen is, amely a kezdeti technikai „ügyetlenségek” mellett is fontos dokumentációs – mára művészi – értékke emelkedtek. A szombathelyi fotózás történetét Bajzik Zsolt, Mayer László és Melega

Miklós alaposan dokumentált és illusztrált kötetben dolgozta fel.⁶⁶

Az 1908. évi tárlat

Az 1903-as kiállítás után csak fél évtized múlva, 1908 szeptemberében láthatott a közönség újabb, ezúttal egyéni tárlatot, a Kovács szálló⁶⁷ három termében Bosznay István és a szombathelyi Gotthard István alkotásait. Bosznay elsősorban tájképeit mutatta be, amelyek a méltató szerint „a sok tájkép bármilyen változatos és művészi is: kimeríti a nagyközönséget.”⁶⁸ Annál inkább megnyerték tetszését Gotthard az Alexandriában festett egzotikus alkotásai. A kiállított képek közül a kairói Amra Szultán mecset című képét tartotta a legjobb Gotthard-alkotásnak. „Eredeti keleti színei, finoman összeállított tarkaságával versenyeznek az a sok mozgás és lüktető élet.”⁶⁹

1908 októberében, a Múzeum megnyitásakor a 82 m² alapterületű képtár is „be mutatkozott,” amely az épület emeletének középső részén kapott helyet,⁷⁰ 1909. évi jelentésében a terem otthonossá tételét is javasolta Végh Gyula: „Kívánatos volna a képtárteremnek értékes tartalmához méltóbb berendezése, különösen a dísztelen padozatnak szőnyeggel való borítása, csinos székek beszerzése stb.”⁷¹

66 Bajzik Zsolt – Mayer László – Melega Miklós: Szombathely mindenképpen! Műkedvelő- és amatőr fényképezés Szombathelyen a 19–20 században. Szerk. Bajzik Zsolt, Mayer László. Szombathely, 2018. 253 p.

67 Helyén ma a Claudia Cukrászda található. Szombathely, Savaria tér 1. Horváth József: A szombathelyi „Kovács” nagyszállója, 1911–1923. = VHHK, 2015. 2. sz. 10. p.

68 Séta a tárlaton. Bosznay képek. Gotthard István tanulmányai. = Vvm, 1908. szept. 18. 2. p.

69 Uo.

70 Bodányi, 1910. 188., 193. p.

71 SMTÖO Múztört. ir. 8/1909. Végh Gyula levele a múzeum igazgatójának.

63 Uo.

64 Amatőr fényképezés klubja Szombathelyen. = SZÚ, 1913. márc. 11. 3. p.

65 Új klub Szombathelyen. Megalakult az amatőr fényképezők klubja. = Vvm., 1913. ápr. 17. 3. p

34/1908

Országos Magyar Szépművészeti Múzeum
Művészi és
Képzőművészeti Múzeum

1908.

Értekelvény

Alábbtal van ezzel díjazott, hogy az Orsz. magy. Szépművészeti Múzeum igazgatóságától a szombathelyi múzeum részére a következő műtárgyak adatként és jelöltek ak lettek: a. m.

Szám	Értékelési megjegyzés	Érték darab	Száma magaslat	Érték k.	f.
1	1538 Pataky József. Bírája képe...	műsem	107-108	6000	00
2	1612 Liezen-Lajos Sándor. Jelenet sz. Erzsébet életéből...	műsem	173-174	2400	00
3	2518 Károly Károly. János Péter az egyház fejének keze...	járta	62-63	1000	00
4	2724 S. Labona után. A művészet első napja...	műsem	84-85	1000	00
5	2725 S. J. Molnár után. Krisztus a kereszten...	műsem	62-63	1000	00
6	2726 Amosson Jakab. Menczúr márványkő...	járta	76-77	1000	00
7	3381 S. Molnár János. Hódoltság...	műsem	58-59	700	00
8	3719 Rény Gyula. Amorálnom képe...	műsem	48-49	500	00
9	3725 Pálkó Béla. József...	műsem	81-82	1000	00
				14600	00

A Szépművészeti Múzeum letéti jegyzékének első oldala (SMTöO Múztört. ir. 34/1908.)

A nyitás alkalmából bemutatták a meglévő gyűjtemény 55 darabját és a Szépművészeti Múzeum a már említett letétbe adott 40 festményét. A kollekciót a lépcsőházban és a folyosókon helyezték el. A képtári teremben 39 festményt, az olvasóteremben pedig nyolc alkotást láthatott a közönség. A 102 mű közül 55 eredeti, 47 pedig klasszikus festészi műretek másolata, illetve reprodukciója.⁷² Szép Lajos a „Szombathelyi Újság”-ban ismertette – a vármegyei lapokban megszokottnál alaposabban – is a kiállított alkotásokat. A másolatként látható klasszikusokat – Rembrandt, Rubens, Murillo, Raffaello, A. Allegri műveit – és a már

72 A kulturpalota felavatása. Szombathely ünnepe. = Vas megyei Napló (továbbiakban: VmN), 1908. okt. 13. 2. p.

jelentőssé emelkedett kortárs magyar festészetet Ligeti, Markó Károly, Munkácsy, Székely Bertalan, Zichy, Lotz és Benczúr képviselőiben. Elismeréssel szólt Liezen-Mayer Sándor (Jelenet sz. Erzsébet életéből), Pálkó Béla (Kos) és Nádler Róbert (Csendes tenger) alkotásairól is. Zemplényi Ünnepen című képe jól kiszínezett fényképre emlékeztette a kritikust. Dicsérte viszont Szinnyeit (Nyires), Poll Hugót, Hány Gyulát. „Művészi irányzat (?) látszik a Karlovsky és Magyar Mannheim képein, teljesen önálló művészek, kik meggyőződéseiket feláldozzák a hatásért, s néhol idegen irányt vesznek fel, azt csak a tanulmány kedvéért teszik és bizony sokszor a meg nem értés veszedelmének is kiteszik magukat.”⁷³ Az új stílust, a kor követelményeinek képviselői között említett [azokra, akiknek egyénisége erre képes.] Knopp Imre (Vasárnap), Spányi Béla (Bodajki kálvária), Skuteczky Dénes (Ájtatosság), Mendlik Oszkár (Ősi este). Molnár János (Hóolvadás), Konek Ida (Csendélet), Szikszay Ferenc (Napnyugta) munkáit. Nagyon értékesnek találta László Fülöp Tanulmányi fej című képét. Egyedül az ő értékelésére szánt egy külön bekezdést. Az olvasóteremben Telepy és Koszkol néhány helyi témájú tájkép volt látható.⁷⁴

Értékelése zárásaként egy csipős megjegyzést tett. A lépcsőn Pataky József és Liezen Meyer képei „nyilván azért, hogy kint is legyen valami.”⁷⁵ A kritika első mondatai a képek „elrendezettségét”, azaz a kiállítás szerkesztettségét, a kurátori munka hiányosságait kifogásolta. Az összegezés szerint azonban „A kiállítás élvezetes és hogy tanul-

73 Uo.

74 Szép Lajos: Séta a múzeumi képtárban. = SZÚ, 1908. nov. 1. (továbbiakban: Szép, 1908.) 3–4. p. Az olvasóterem ma az igazgatóság helye. Bodányi, 1910. 189. p.

75 Szép, 1908. 4. p.

ságos is legyen, várjuk a jövőtől, ha ugyan az elrendezés változásának alávethető lesz.”⁷⁶

1909

A múzeum avatása utáni első egyéni kiállítás fiaskónak bizonyult. 1909 májusában a pozsonyi (ma: Bratislava, Szlovákia) Bélaváry Buchard István és Giay Frigyes képeit mutatta be az új intézmény. A kritikus elhibáztattnak tartotta Bélaváry képeit kiállítani, mert azok, a festő hivatásos létére „*még a legminimálisabb műbeccsel sem bír[na]k*”. Afféle »vásári tucattákolmány«-oknak nevezi, ami valójában a szombathelyi közönség lebecsülését jelenti.⁷⁷ Viszont, Giay „*megráztolt és megfestett néhány szép és értékes és gyönyörködtető és néhány kevésbé értékes és kevésbé gyönyörködtető képet, azonban mind fényes bizonyítékai az ő művészi érzékének és a dilettáns festészet nivóján jóval felette álló kvalitásainak*.”⁷⁸

Bélaváry „tucattákolmányai” miatt Végh Gyula leköszönt a múzeumban betöl-

tött posztjáról. Ezt a lépését az igazgatónak írt levelében indokolta. A tárlatról csak az újságból értesült a megnyitás után, és annak megtekintését követően fogalmazta meg véleményét: „*A kiállított képek oly rosszszak, hogy az ily alacsony színvonalon álló kiállításnak engedélyezéséhez, ha arról előzetesen tudomást szerezhettem volna, semmi körülmények között sem járulhattam volna hozzá, ezen kívül a kiállítás rendezésének módját sem tartom a múzeum tekintélyével és a jó ízléssel megegyeztetetőnek*.”⁷⁹ Majd hozzátette: „*ha jó a kiállítás az osztályvezető megkérdezése és közreműködése nélkül [akkor se] rendezhessenek a múzeum helyiségeiben*.”⁸⁰ A lemondását ekkor még sikerült visszavonatni.

1910. november 25-én azonban a „Vasvármegye” arról adott hírt, hogy a kiváló műtörténész bejelentette megmásíthatatlan távozását. Ennek hátterét nem ismertette a lap. Érdemeit jegyzőkönyvben örökítette meg az Egyesület, és egyúttal továbbra is kérték szakszerű segítségét.⁸¹

76 Uo.

77 Bélaváry és Giay kiállítása. = VmN, 1909. máj. 16. 2. p.

78 Uo.

79 SMT60 Múztört. ir. 2/1909. Végh Gyula lemondását indokoló levele az igazgatónak, 1909. május 17.

80 Uo.

81 Végh Gyula lemondása. = Vvm., 1910. nov. 25. 5. p.